

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

ВОВК МАРІЯ ЗІНОВІЇВНА

УДК 343.224:343.122

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ВІКУ ОСОБИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Максимович Роман Львович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Бурдін Володимир Миколайович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
декан юридичного факультету;

кандидат юридичних наук, доцент
Плисюк Наталія Миколаївна,
Хмельницький університет управління та права,
доцент кафедри кримінального права та процесу

Захист відбудеться «__» _____ 2016 року о __ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «__» _____ 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання віку особи є предметом вивчення різних наук, зокрема кримінального права. Дослідження зазначених питань у кримінальному праві обумовлено тим, що досягнення встановленого законом віку є однією з обов'язкових умов притягнення особи до кримінальної відповідальності та обов'язковою ознакою суб'єкта складу злочину. Вік потерпілої особи є кваліфікуючою ознакою деяких складів злочинів, а також характеристикою обставин, що обтяжують покарання.

Питання віку суб'єкта складу злочину завжди становили інтерес серед науковців. Останнім часом у наукових колах активно обговорюються питання про: доцільність зниження віку, з досягненням якого особа може бути суб'єктом складу злочину; запровадження норми, на підставі якої особу можна було б звільнити від кримінальної відповідальності внаслідок відставання в психічному розвитку; необхідність установа у КК України максимального віку суб'єкта складу злочину, з досягненням якого особа не могла б підлягати кримінальній відповідальності. Тому перед наукою кримінального права постало завдання по-новому осмислити вік суб'єкта складу злочину, сформулювати з цього приводу роз'яснення та рекомендації.

Вказівка на вік як ознаку потерпілого від злочину міститься майже у 40 статтях Особливої частини КК України. Вік потерпілого від злочину описується за допомогою таких понять, як «новонароджена дитина», «дитина», «малолітній», «неповнолітній», «особа похилого віку». Водночас відсутність законодавчого визначення цих понять створює передумови для неоднозначного їх трактування.

Одна із законодавчих прогалин у КК України – відсутність регулювання питання про вік суб'єктів, щодо яких можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру.

Окремі питання, пов'язані з віком суб'єкта складу злочину, досліджували такі науковці: М. Г. Андрюхін, В. В. Антипов, В. І. Антипов, М. В. Артеменко, Р. І. Бабіченко, А. А. Байбарін, О. В. Барсукова, Л. В. Борових, В. М. Бурдін, Л. В. Веселова, В. О. Галкін, Т. О. Гончар, В. К. Гришук, О. О. Душкіна, Т. І. Іванюк, А. П. Козлов, М. С. Магарін, Н. М. Мирошніченко, Р. І. Міхеев, В. Ф. Мороз, Г. В. Назаренко, В. С. Орлов, В. Г. Павлов, А. А. Прімаченко, В. І. Терентьев, В. В. Устименко, І. В. Черненко та ін.

Питання віку потерпілого від злочину висвітлювали такі науковці: А. В. Андрушко, С. В. Анощенкова, Г. К. Буранов, О. М. Гришко, І. Ф. Дедюхіна, І. М. Доляновська, Д. О. Калмиков, А. С. Капитунов, С. Г. Киренко, С. Є. Кротов, Є. М. Луничев, А. В. Макаров, В. О. Навроцький, О. І. Петренко, Т. І. Присяжнюк, П. П. Серков, Н. Н. Сундеева, З. А. Тростюк, І. М. Туктарова, В. А. Якушин та ін.

Однак щодо багатьох питань, пов'язаних із віком суб'єкта складу злочину та потерпілого від злочину, вчені не досягли консенсусу.

Незважаючи на наявні теоретичні дослідження, на практиці поширені помилки під час здійснення кримінально-правової кваліфікації суспільно небезпечних діянь. Виникають ситуації, коли одні й ті ж суспільно небезпечні діяння отримують різну кримінально-правову оцінку (наприклад, суспільно небезпечне діяння, що вчинила особа, яка не досягла 16-річного віку, кваліфікується як злочин; дії осіб, одна з яких є суб'єктом складу злочину, а інші – ні, у зв'язку із тим, що не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кваліфікуються як злочин, вчинений групою осіб). Також суди часто допускають помилки і при призначенні покарання. Зокрема, неповнолітнім та особам, які досягли пенсійного віку, призначаються покарання, що не можуть до них застосовуватись.

Наведені проблеми зумовили вибір теми дисертації, її актуальність і науково-практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ у межах досліджень, що проводяться юридичним факультетом із теми «Проблеми реформування правової системи України» на 2009–2012 і 2012–2015 роки (номери державної реєстрації 0109U007853, 0112U007492).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертації полягає у з'ясуванні питань віку суб'єкта складу злочину і віку потерпілого від злочину та формулюванні на цій основі пропозицій щодо вдосконалення положень теорії кримінального права, кримінального законодавства та практики його застосування.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- узагальнити теоретичні доробки щодо питання віку суб'єкта складу злочину та віку потерпілого від злочину в кримінальному праві;
- з'ясувати регламентації віку суб'єкта складу злочину та віку потерпілого від злочину в пам'ятках вітчизняного кримінального законодавства та кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав;
- розкрити поняття віку суб'єкта складу злочину;
- з'ясувати вік суб'єкта складу злочину за чинним законодавством;
- проаналізувати «вікові» особливості спеціального суб'єкта складу злочину за чинним законодавством;
- здійснити «вікову» характеристику потерпілого від злочину;
- визначити кримінально-правове значення віку суб'єкта складу злочину та віку потерпілого від злочину.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, пов'язані з віком особи у кримінальному праві.

Предмет дослідження – кримінально-правова характеристика віку особи.

Методи дослідження. Під час написання дисертації застосовано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: *діалектичний* – покладено в основу дослідження, оскільки він є загальним науковим методом пізнання правових явищ у їхньому розвитку та взаємозв'язку; *історико-правовий* – під час дослідження пам'яток українського кримінального законодавства (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* – у вивченні кримінального законодавства окремих зарубіжних держав щодо віку суб'єкта складу злочину та віку потерпілого від злочину для визначення доцільності використання зарубіжного досвіду під час формулювання пропозицій з удосконалення чинного КК України (підрозділ 1.3); *вимірювання* – для визначення кількості складів злочинів, у яких міститься вказівка на спеціального суб'єкта складу злочину (підрозділ 2.3), а також вказівка на вік потерпілого від злочину (підрозділ 3.2); *формально-догматичний* – під час аналізу норм КК України, в яких міститься вказівка на вік особи (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *формально-логічний* – слугував виявленню недоліків у нормах КК України, в яких міститься вказівка на вік особи; *статистичний* – при вивченні злочинності осіб у віці від 14 до 16 років для виявлення ефективності дії ч. 2 ст. 22 КК України (підрозділ 2.2); *системний* – для комплексного розгляду складових предмета дослідження як елементів єдиного цілого (у всіх розділах дисертації); *соціологічний* – під час анкетування працівників органів прокуратури і суду щодо питання віку суб'єкта складу злочину та віку потерпілого від злочину (підрозділи 2.1, 2.2, 2.4, 3.1). Ці та інші методи наукового дослідження використано у взаємозв'язку.

Науково-теоретичною базою дослідження є праці з кримінального права, філософії, логіки, психології, довідково-енциклопедична література.

Емпіричну базу дисертації становлять: 1) результати анкетування 218 працівників прокуратури (70%) та суду (30%) Львівської області; 2) матеріали судової практики різних регіонів України (вивчено понад 100 кримінальних справ, розглянутих у 2006–2013 рр.); 3) статистичні дані (за 2005–2014 рр.).

Нормативною базою дисертаційної роботи послуговували: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, Кодекс законів про працю, міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України.

Проаналізовано постанови Пленуму Верховного Суду України та Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ, що стосуються досліджуваних у дисертації питань, а також чинне кримінальне законодавство окремих зарубіжних держав.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в Україні вперше на дисертаційному рівні здійснено кримінально-правову характеристику

віку особи. Найбільш важливі теоретичні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані у дисертації та містять ознаки новизни, такі:

вперше:

- обґрунтовано допустимість використання у теорії кримінального права поняття «вік суб'єкта складу злочину» як синонім до законодавчого «вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність». Виокремлено істотні ознаки поняття «вік суб'єкта складу злочину» та запропоновано таке його визначення: вік суб'єкта складу злочину – це визначена кримінальним законом кількість прожитих особою років, із досягненням яких, у разі вчинення злочину, вона може підлягати кримінальній відповідальності;

- спеціальних суб'єктів складу злочину за «віковими» особливостями поділено на три групи: 1) ті, мінімальний вік яких можна визначити шляхом аналізу ст. 22 КК України; 2) ті, мінімальний вік яких встановлено у певних нормативно-правових актах або його можна визначити шляхом їх аналізу; 3) ті, мінімальний вік яких законодавчо не врегульований. При з'ясуванні мінімального віку спеціальних суб'єктів складів злочинів, що віднесені до другої та третьої груп, в тому числі, слід брати до уваги норму, яка міститься у ст. 22 КК України та визначати, чи не виходить цей вік за її межі;

- на підставі аналізу нормативно-правових актів зроблено висновок про максимальний вік окремих спеціальних суб'єктів складу злочину, а саме: члена Центральної виборчої комісії, судді, особи, яка засуджена до громадських, виправних робіт або обмеження волі, та особи, що може бути визнана суб'єктом військових злочинів;

удосконалено:

- підхід про встановлення мінімального віку суб'єкта складу злочину. Запропоновано, що для встановлення мінімального віку суб'єкта складу злочину доцільно використовувати єдиний підхід у 14 років, що дозволило викласти ст. 22 КК України в новій редакції;

- правило щодо вирішення питань при призначенні покарання особі пенсійного віку, що зумовлені конструкцією санкцій статей Особливої частини КК України. Це дозволило запропонувати внести зміни до ст. 56 та ст. 57 КК України, на підставі яких суд зможе призначати покарання у виді громадських або виправних робіт особам пенсійного віку, які продовжують працювати, у випадках, якщо закріплені в санкції види покарання не можуть бути призначені таким особам чи може бути призначений лише один, найбільш суворий вид покарання із тих декількох, які альтернативно нею передбачені;

- положення про необхідність урахування молодого віку при призначенні покарання, що дозволило запропонувати Вищому спеціалізованому суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ дати роз'яснення такого змісту: «молодий вік суб'єкта злочину» може бути врахований при призначенні

покарання як обставина, яка пом'якшує його, відповідно до ч. 2 ст. 66 КК України. Під суб'єктом злочину, що досяг молодого віку, потрібно розуміти особу, що вчинила злочин у віці від 18 до 21 року;

дістали подальший розвиток:

– позиція щодо виокремлення в кримінальному праві поняття «спеціальний потерпілий», що дозволило виділити вік як одну з ознак;

– твердження, що 14-річний, 18-річний або вищий вік спеціального суб'єкта складу злочину слід відносити до його загальних, а не спеціальних ознак;

– правила щодо кваліфікації суспільно небезпечного діяння з урахуванням віку суб'єкта складу злочину, а саме: 1) суспільно небезпечне діяння, вчинене особою, яка не досягла 14-річного віку, не повинно кваліфікуватись як злочин; 2) суспільно небезпечне діяння, вчинене особою, яка не досягла 16-річного або підвищеного мінімального віку суб'єкта складу злочину, не повинно кваліфікуватись як злочин за статтею КК України, кримінальна відповідальність за якою може наставати відповідно з 16-річного чи підвищеного мінімального віку суб'єкта складу злочину. Однак може кваліфікуватись як злочин за іншими статтями КК України, кримінальна відповідальність за якими може наставати відповідно з 14-річного чи з 16-річного віку; 3) втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність у разі незначної різниці у віці між ним і суб'єктом складу злочину не потрібно кваліфікувати як злочин у випадку, коли буде доведено, що його (потерпілого) фізичний, психічний і соціальний розвиток завершився; 4) суспільно небезпечне діяння співучасника, який помилявся щодо фактичного віку іншого співучасника, потрібно кваліфікувати як замах на вчинення злочину у співучасті.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дослідженні теоретичні положення, висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– правотворчості – під час розроблення пропозицій щодо удосконалення КК України;

– правозастосовній діяльності – під час здійснення кримінально-правової кваліфікації суспільно небезпечних діянь;

– навчальному процесі – при викладанні курсів Загальної та Особливої частин кримінального права та відповідних спецкурсів;

– у науці кримінального права – при проведенні досліджень у галузі кримінального права.

Особистий внесок здобувача. Усі результати, наведені у дисертації, отримані здобувачем самостійно. У науковій статті, опублікованій у співавторстві із Р. Л. Максимовичем, автору належить аналіз літератури та інтерпретація отриманих результатів дослідження. Наукові ідеї, що належать співавтору опублікованої роботи, у дисертації не використано.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи оприлюднено на 10 науково-практичних заходах, а саме: II Всеукраїнському круглому столі «Порівняльне правознавство: філософські, історико-теоретичні та галузеві аспекти» (м. Львів, 28 травня 2010 р.); звітній науково-практичній конференції юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів, 11 лютого 2011 р.); Міжнародній науковій інтернет-конференції «Новітні наукові дослідження держави і права – 2011» (м. Миколаїв, 22 квітня 2011 р.); Міжнародному симпозіумі «Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань і розчарувань» (м. Львів, 23–24 вересня 2011 р.); Всеукраїнській науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 30 вересня 2011 р.); звітній науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 28 вересня 2012 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність» (м. Харків, 11–12 жовтня 2012 р.); науково-практичному семінарі «Забезпечення органами внутрішніх справ європейських стандартів прав людини у своїй діяльності» (м. Львів, 7 грудня 2012 р.); звітній науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 27 вересня 2013 р.); звітній науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 17 жовтня 2014 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 14 публікаціях, зокрема 5 наукових статтях у фахових виданнях (1 у науковому виданні іноземної держави) і 9 тезах доповідей дисертантки на науково-практичних заходах.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, 6 додатків розміщених на 38 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 257 сторінок, із них основний текст – 182 сторінки. Список використаних джерел (353 найменування) викладений на 37 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; відображено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, а також його методологічну базу; сформульовано основні положення, що виносяться на захист; указано практичне значення одержаних результатів і наведено дані

про їх апробацію та публікації за темою дисертації; окреслено структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження віку особи в кримінальному праві» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Стан дослідження віку особи в теорії кримінального права»* на підставі аналізу кримінально-правової літератури виокремлено питання, що є дискусійними серед науковців, а саме: кримінально-правова термінологія, що може використовуватися для позначення законодавчого словосполучення «вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність»; підстави, якими повинен керуватися законодавець при встановленні мінімального віку суб'єкта складу злочину; кількість мінімальних «вікових меж», із досягненням яких особа може бути суб'єктом складу злочину; перелік складів злочинів, відповідальність за які може наставати з 14 років; мінімальний вік загального суб'єкта складів злочинів, що передбачені ч. 2 ст. 300, ч. 2, 3 ст. 301 КК України і вчиняються стосовно неповнолітніх і тих, що передбачені ст. 304 та іншими статтями КК України, які є щодо неї спеціальними нормами; мінімальний вік деяких спеціальних суб'єктів складу злочину; віднесення повноліття (18-річного віку) спеціального суб'єкта складу злочину до його загальних чи спеціальних ознак; про те, чи завжди суд повинен урахувати при призначенні покарання неповнолітній вік суб'єкта злочину як обставину, що пом'якшує покарання; про те, осіб якого віку слід розуміти під поняттями «молодий вік суб'єкта злочину» та «похилий вік суб'єкта злочину»; зміст понять «новонароджена дитина», «дитина» як потерпілий у складі злочину, передбаченого статтею 148 КК України, «особа похилого віку»; якого віку осіб слід вважати неповнолітніми потерпілими у тих складах злочинів, де лише цей вік є юридично значущим; яким повинно бути ставлення суб'єкта злочину до віку потерпілого; малолітній або похилий вік потерпілого як ознаки складу злочину є безумовною чи альтернативною підставою його безпорадного стану; малолітній і похилий вік особи є самостійними обставинами, що обтяжують покарання, чи вони обтяжують покарання лише у випадках, коли спричиняють безпорадний стан особи.

Недосліджені взагалі такі питання: чи може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого статтею про спеціальну норму, з досягненням особою іншого віку, ніж за вчинення злочину, передбаченого статтею про загальну норму; максимального віку спеціального суб'єкта складу злочину; мінімального віку, із досягненням якого особа може бути суб'єктом кримінального проступку.

У підрозділі 1.2 *«Вік особи в пам'ятках вітчизняного кримінального законодавства»* здійснено аналіз основних пам'яток кримінального законодавства України з часів Київської Русі. Історичний екскурс засвідчив, що мінімальний вік суб'єкта складу злочину формувався упродовж доволі

тривалого часу. До середини XVIII ст. правові пам'ятки не містили норми, яка би встановлювала мінімальний вік, із досягненням якого особа підлягала б кримінальній відповідальності за вчинення злочинів. Деякі з них містили лише вказівку на мінімальний вік, із досягненням якого особа звільнялась від покарання за вчинення певних видів складів злочинів. Із середини XVIII ст. до середини XIX ст. при встановленні віку, з досягненням якого особа може підлягати кримінальній відповідальності, законодавець використовував диференційований підхід залежно від принципу «розуміння», а з середини XIX ст. і досі – диференційований підхід залежно від певних видів складів злочинів.

Майже половина історико-правових пам'яток, які діяли на території України, містили норми, що були спрямовані на захист прав та інтересів особи потерпілого залежно від його віку. З середини XIX ст. спостерігається тенденція до посилення кримінальної відповідальності за злочини щодо осіб певного віку. Із середини XX ст. вік потерпілого є характеристикою обставин, що обтяжують покарання.

У підрозділі 1.3 «Вік особи в зарубіжному кримінальному законодавстві» проаналізовано питання, пов'язані з віком суб'єкта складу злочину та віком потерпілого від злочину, в чинних КК окремих зарубіжних держав. Визначено спільні ознаки проаналізованого зарубіжного кримінального законодавства із КК України (не встановлений максимальний вік, із досягненням якого особа не могла би підлягати кримінальній відповідальності; вік потерпілого від злочину є засобом диференціації кримінальної відповідальності, тобто виступає кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою низки складів злочинів) та відмінні (по-різному вирішується питання щодо встановлення мінімального віку, з досягненням якого особа може підлягати кримінальній відповідальності; встановлений мінімальний вік, із досягненням якого особа може підлягати відповідальності за вчинення кримінального проступку (Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Іспанія, Швейцарія); передбачений підвищений мінімальний вік, з досягненням якого особа може підлягати кримінальній відповідальності у КК Республіки Таджикистан та в КК Республіки Узбекистан у Загальній частині, а, наприклад, у КК Азербайджанської Республіки, у КК Грузії, у КК Киргизької Республіки, у КК Республіки Білорусь, у КК Республіки Болгарія, у КК Швейцарії – у конкретних статтях Особливої частини; регламентується питання щодо розбіжності між мінімальним віком суб'єкта складу злочину і рівнем його розвитку; вік потерпілого від злочину неоднаково характеризує обставини, що обтяжують покарання).

Розділ 2 «Вік як ознака суб'єкта складу злочину» містить чотири підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Поняття віку суб'єкта складу злочину» обґрунтовано допустимість використання у теорії кримінального права поняття «вік

суб'єкта складу злочину» як синонім до законодавчого «вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність».

З'ясовано сутність дослідження поняття «вік суб'єкта складу злочину» на основі встановлення його змісту та обсягу. Під час визначення змісту цього поняття враховано генезис терміна та наукові доробки вчених із кримінального права. Виокремлено та охарактеризовано істотні ознаки поняття «вік суб'єкта складу злочину», на підставі яких сформульовано його визначення.

Обсяг аналізованого поняття розкривається через його поділ за такими критеріями: 1) залежно від виду суб'єкта складу злочину; 2) залежно від кількісного критерію.

У підрозділі 2.2 «Вік суб'єкта складу злочину за чинним законодавством» досліджено регламентацію віку суб'єкта складу злочину в Кримінальному кодексі України.

З'ясовано, що мінімальний вік суб'єкта складу злочину обов'язково повинен бути закріпленим у КК України, оскільки це є однією із вимог Конвенції ООН про права дитини 1989 р., яку ратифікувала Верховна Рада України. Український законодавець щодо встановлення мінімального віку суб'єкта складу злочину використовує диференційований підхід залежно від певних видів складів злочинів. Наведено аргументи проти використання цього підходу: 1) міжнародні нормативно-правові акти не передбачають обов'язковості використання цього підходу; 2) цей підхід спричиняє проблему щодо формування переліку складів злочинів, кримінальна відповідальність за які може наставати зі зниженого мінімального віку суб'єкта складу злочину; 3) вікова періодизація психічного розвитку є умовною та не визначає чітких меж вікових періодів. Тому й не варто класти її в основу диференційованого підходу; 4) диференційований підхід не вирішує питання «вікової незрілості».

У результаті аналізу кримінально-правової літератури констатовано, що відповідний рівень зрілості особи слід розглядати як підставу встановлення мінімального віку суб'єкта складу злочину. Залежно від індивідуального розвитку в особи приблизно з 10 (11) до 14 (15) років формуються властивості, які дозволяють їй відповідати за свої протиправні дії й підлягати кримінальній відповідальності. Однак вирівнювання психічного розвитку відповідних осіб здійснюється ближче до верхньої вікової межі періоду, тому встановлення мінімального віку суб'єкта складу злочину повинно збігатися із верхньою віковою межею. Оскільки сьогодні немає визначеності щодо меж вікових періодів, то запропоновано притягнення особи до кримінальної відповідальності ототожнювати з наданням їй певного обсягу прав і свобод. З'ясовано, що певні соціальні права і обов'язки виникають у особи в 14-річному віці (трудові, цивільні), тому саме з цим віком слід пов'язувати мінімальний вік суб'єкта складу злочину.

Доведено, що суб'єкт складу злочину, передбаченого ст. 304 КК України, та тими, що є спеціальною нормою щодо неї, не повинен уходити у ту вікову категорію, до якої належить потерпілий. Адже для того, щоби вплинути на потерпілого і заподіяти шкоду об'єктові складу злочину, суб'єкт повинен бути на рівень вищим у психічному розвитку.

Аргументовано, що 14-річний, 18-річний або вищий вік спеціального суб'єкта складу злочину є його загальною, а не спеціальною ознакою, оскільки він є іншою характеристикою віку суб'єкта складу злочину та не наділяє його новими якостями. Включення 14-річного, 18-річного або вищого віку спеціального суб'єкта складу злочину до його спеціальних ознак суперечило б ученню про спеціальний суб'єкт складу злочину.

Підтримано позицію вчених, які вважають недоцільним установлення максимального віку суб'єкта складу злочину в КК України. Адже психологічні та фізіологічні зміни у людей індивідуальні. Тому календарний вік не завжди може відобразити психологічний і фізіологічний стани особи.

У підрозділі 2.3 «Вікові» особливості спеціального суб'єкта складу злочину за чинним законодавством» запропоновано ввести в науковий обіг поняття «вікові» особливості спеціального суб'єкта складу злочину». За «віковими» особливостями спеціальних суб'єктів складу злочину поділено на три групи: 1) ті, мінімальний вік яких можна визначити шляхом аналізу ст. 22 КК України; 2) ті, мінімальний вік яких установлений у певних нормативно-правових актах або його можна визначити шляхом їх аналізу; 3) ті, мінімальний вік яких законодавчо не врегульований. При з'ясуванні мінімального віку спеціальних суб'єктів складів злочинів, що віднесені до другої та третьої груп, в тому числі, слід брати до уваги норму, яка міститься у ст. 22 КК України та визначати, чи не виходить цей вік за її межі.

На підставі аналізу нормативно-правових актів зроблено висновок про максимальний вік окремих спеціальних суб'єктів складу злочину, а саме: члена Центральної виборчої комісії, судді, особи, яка засуджена до громадських, виправних робіт або обмеження волі, та особи, що може бути визнана суб'єктом військових злочинів.

У підрозділі 2.4 «Кримінально-правове значення віку суб'єкта складу злочину» з'ясовано, що вік суб'єкта складу злочину має значення при кваліфікації усіх суспільно небезпечних діянь і при призначенні покарання.

Сформульовано правила кваліфікації суспільно небезпечних діянь з урахуванням віку суб'єкта складу злочину.

Доведено, що при призначенні покарання вік суб'єкта складу злочину може бути обставиною, що виключає можливість застосування певних видів покарань, та є характеристикою обставини, яка пом'якшує покарання, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України. Наведено аргументи на користь подальшого існування у КК України в переліку обставин, що пом'якшують

покарання, такої обставини, як неповнолітній вік суб'єкта злочину. Неповнолітній вік як обставина, що пом'якшує покарання, завжди повинен ураховуватись при призначенні покарання.

Розділ 3 «Вік як ознака потерпілого від злочину» охоплює два підрозділи.

У підрозділі 3.1 *«Вікова» характеристика потерпілого від злочину»* узагальнено позиції щодо виокремлення у кримінальному праві поняття «спеціальний потерпілий». На основі їх аналізу доведено, що вік особи може бути однією із обов'язкових ознак спеціального потерпілого.

Констатовано, що у Загальній частині КК України вказівка на вік особи як ознаку потерпілого міститься у п. 6 ч. 1 ст. 67 (малолітній, особа похилого віку). У нормах Особливої частини КК України вік особи як ознака потерпілого описується за допомогою таких понять, як «новонароджена дитина», «дитина», «малолітній», «неповнолітній», «особа похилого віку». Розкрито зміст цих понять.

У підрозділі 3.2 *«Кримінально-правове значення віку потерпілого від злочину»* встановлено, що: 1) вік потерпілого від злочину ніколи не знижує ступінь суспільної небезпеки складу злочину, а лише навпаки – підвищує, відтак посилює відповідальність за певне посягання; 2) при конструюванні складів злочинів він впливає на ознаки суб'єкта складу злочину; 3) повинен усвідомлюватися суб'єктом злочину; 4) на усвідомлення віку потерпілого часто впливає зовнішній вигляд, зріст та інші фактичні обставини; 5) малолітній та похилий вік потерпілої особи можуть бути підставою виникнення безпорадного стану; 6) він має значення при призначенні покарання, оскільки є характеристикою обставини, що обтяжує покарання (п. 6 ч. 1 ст. 67 КК України).

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження теми «Кримінально-правова характеристика віку особи», безсумнівно, підтвердило, що вона є і надалі залишається актуальною для доктрини кримінального права, правозастосування, практики законотворчості і навчального процесу.

На підставі здійсненого дослідження зроблено теоретичні висновки та сформульовано такі практичні пропозиції:

1. Узагальнення теоретичних доробок щодо питань віку суб'єкта складу злочину та віку потерпілого від злочину в кримінальному праві доводить, що їм було приділено чимало уваги. Однак деякі з цих питань не отримали відповідного висвітлення чи досі дискусійні. Зокрема, продовжується дискусія навколо кримінально-правової термінології, що може використовуватись для позначення законодавчого словосполучення «вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність»; установлення мінімального віку суб'єкта

складу злочину в кримінальному законодавстві; віку спеціального суб'єкта складу злочину; змісту понять, якими позначається вік потерпілого від злочину тощо. Не досліджено те, чи може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого статтею про спеціальну норму з досягненням особою іншого віку, ніж за вчинення злочину, передбаченого статтею про загальну норму; максимальний вік спеціального суб'єкта складу злочину; мінімальний вік, із досягненням якого особа може бути суб'єктом кримінального проступку.

2. Аналіз пам'яток вітчизняного кримінального законодавства дозволив зробити висновок про те, що формування норм, які встановлюють вік суб'єкта складу злочину, та норм, що спрямовані на захист прав та інтересів особи потерпілого залежно від його віку, здійснювалось упродовж доволі тривалого історичного періоду. Цей процес триває і досі.

3. Регламентація віку суб'єкта складу злочину та віку потерпілого від злочину у проаналізованих КК зарубіжних держав відрізняється. Видається, що доцільно запозичити у КК України досвід законодавця Болгарії, який поряд із встановленням мінімального віку суб'єкта складу злочину вказує на підставу його встановлення; положення КК Латвійської Республіки, КК Литовської Республіки, КК Іспанії, КК Швейцарії про встановлення однакового мінімального віку, з досягненням якого особа може підлягати відповідальності як за злочини, так і за кримінальні проступки; досвід законодавця Швейцарії про встановлення безпосередньо в КК мінімального віку особи, до якої можуть застосовуватись заходи кримінально-правового характеру.

4. Вік суб'єкта складу злочину характеризується такими істотними ознаками: він є певною календарною датою, яка свідчить про кількість прожитих особою років; починається з моменту, визначеного законодавцем у КК; із досягненням відповідної кількості прожитих років особа може підлягати кримінальній відповідальності.

5. Дослідження віку суб'єкта складу злочину за чинним кримінальним законодавством України дозволило встановити певні законодавчі недоліки та прогалини. Зокрема, відсутній системний підхід до виокремлення складів злочинів, за вчинення яких кримінальна відповідальність може наставати з досягненням 14 років; законодавчо не врегульоване питання «вікової незрілості»; відсутнє врегулювання питання про вік суб'єктів, до яких можуть застосовуватись заходи кримінально-правового характеру, та питання мінімального віку, з досягненням якого особа може бути суб'єктом кримінального проступку. Це дозволило підтримати єдиний підхід до встановлення віку суб'єкта складу злочину та висловити пропозиції щодо вдосконалення його законодавчої регламентації.

6. За «віковими» особливостями спеціальних суб'єктів складу злочину поділено на три групи: 1) ті, мінімальний вік яких можна визначити шляхом

аналізу ст. 22 КК України; 2) ті, мінімальний вік яких установлений у певних нормативно-правових актах або його можна визначити шляхом їх аналізу; 3) ті, мінімальний вік яких законодавчо не врегульований. До першої групи віднесено таких спеціальних суб'єктів: матір своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України) та особу протилежної статі стосовно потерпілої особи (ст. 152 КК України). До другої групи належать спеціальні суб'єкти складів злочинів проти виборчих прав громадян, особи, які перебувають із потерпілим у сімейних, родинних відносинах або відносинах із приводу виховання, піклування, утримання, особа, котрій майно було ввірене чи перебувало у її віданні, або особа, якій доручено зберігання чи охорону чужого майна, особа, яка має право займатися підприємницькою діяльністю, капітан судна, особа, якій були довірені або стали відомі у зв'язку із виконанням службових обов'язків певні відомості, третейський суддя, суддя, особа, яка засуджена до певних видів покарань, військовослужбовці, а також військовозобов'язані під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів, а до третьої – всі інші.

При з'ясуванні мінімального віку спеціальних суб'єктів складів злочинів, що віднесені до другої та третьої груп, в тому числі, слід брати до уваги норму, яка міститься у ст. 22 КК України та визначати, чи не виходить цей вік за її межі.

7. Максимальний вік члена Центральної виборчої комісії як спеціального суб'єкта складів злочинів, передбачених ч. 3 ст. 157, ч. 2, 3, 7, 8 ст. 158, ч. 2 ст. 158-1, ч. 2 ст. 158-2, ч. 2 ст. 159 КК України, становить 65 років і декілька місяців; максимальний вік, до якого особа може бути суддею та підлягати кримінальній відповідальності у разі вчинення злочинів, передбачених ч. 1 ст. 374, ч. 1 ст. 375, ч. 2 ст. 387 КК України як спеціальний суб'єкт відповідних складів злочинів, – 65 років; максимальний вік особи, яка засуджена до громадських робіт як спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 ст. 389 КК України, – 60 років; максимальний вік, до якого особа може бути визнана суб'єктом військових злочинів, не повинен бути вищим установленого законом граничного віку перебування на військовій службі.

8. Вік особи в кримінальному праві має такі значення: вік як ознака суб'єкта складу злочину, вік як ознака потерпілого від злочину, вік як ознака особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене Особливою частиною КК України, до досягнення мінімального віку суб'єкта складу злочину.

Вік суб'єкта складу злочину має кримінально-правове значення при кваліфікації суспільно небезпечних діянь та при призначенні покарання. Запропоновано такі правила кваліфікації суспільно небезпечних діянь з урахуванням віку суб'єкта складу злочину: 1) суспільно небезпечне діяння вчинене особою, яка не досягла 14-річного віку, не повинно кваліфікуватись

як злочин; 2) суспільно небезпечне діяння вчинене особою, яка не досягла 16-річного або підвищеного мінімального віку суб'єкта складу злочину, не повинно кваліфікуватись як злочин за статтею КК України, кримінальна відповідальність за якою може наставати відповідно з 16-річного чи підвищеного мінімального віку суб'єкта складу злочину. Однак може кваліфікуватись як злочин за іншими статтями КК України, кримінальна відповідальність за якими може наставати відповідно з 14-річного чи з 16-річного віку; 3) втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність у разі незначної різниці у віці між ним і суб'єктом складу злочину не потрібно кваліфікувати як злочин у випадку, коли буде доведено, що його (потерпілого) фізичний, психічний і соціальний розвиток завершився; 4) суспільно небезпечне діяння співучасника, який помилявся щодо фактичного віку іншого співучасника, потрібно кваліфікувати як замах на вчинення злочину у співучасті.

При призначенні покарання вік суб'єкта складу злочину може бути обставиною, що виключає можливість застосування певних видів покарань, і характеристикою обставини, що пом'якшує покарання, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України.

Вік потерпілого від злочину може бути ознакою основного, привілейованого, кваліфікованого чи особливо кваліфікованого складу злочину. При конструюванні складів злочинів впливає на ознаки суб'єкта складу злочину.

9. Узагальнено підходи до виокремлення поняття «спеціальний потерпілий». Однією з ознак, за якими виділяється спеціальний потерпілий, є його вік. Аналіз норм КК України, що спрямовані на захист прав та інтересів особи потерпілого залежно від його віку, дозволив зробити висновок про відсутність системи термінології, якою позначається вік потерпілого від злочину. Тому у науковій роботі запропоновано відмовитися від уживання в тексті кримінального закону специфічних правових термінів «дитина», «малолітній», «неповнолітній» й замінити їх.

У зв'язку з цим у дисертації запропоновано удосконалити низку норм КК України, а саме:

а) запропоновано викласти ст. 22 КК України у такій редакції:

«Стаття 22 Вік, з досягненням якого особа може бути суб'єктом злочину

1. Особа, яка не досягла 14-річного віку, не може бути суб'єктом злочину. До особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, у віці з 11 до 14 років можуть застосовуватись примусові заходи виховного характеру, якщо вона розуміє характер і значення діяння.

2. Особа, яка досягла 18-річного віку, може бути суб'єктом злочинів, передбачених ч. 2 ст. 181, ч. 3 ст. 300, ч. 4 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. 3 ст. 303, ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 309, ч. 2 ст. 315, ч. 2 ст. 317, ст. 323, ст. 324 КК України, в тій

частині, що є спеціальною нормою щодо тієї, що міститься в ч. 1 ст. 304 КК України, а також злочинів, передбачених ч. 1 ст. 304, ч. 2 ст. 300, ч. 1 ст. 301 КК України»;

б) у ч. 1 ст. 164 КК України словосполучення «неповнолітніх або непрацездатних дітей» замінити на «неповнолітніх дітей або непрацездатних повнолітніх дочки чи сина»;

в) внести зміни до ст. 56 та ст. 57 КК України, на підставі яких суд зможе призначати покарання у виді громадських або виправних робіт особам пенсійного віку, що продовжують працювати, у випадках, якщо закріплені в санкції види покарання не можуть бути призначені таким особам чи може бути призначений лише один, найбільш суворий вид покарання із тих декількох, які альтернативно нею передбачені.

Використання значних за обсягом і неоднорідних за характером матеріалів, різноманітних методів дослідження, апробація одержаних результатів у наукових статтях, виступах на наукових семінарах і конференціях, пропозиціях правоохоронним органам дає підставу оцінити здобуті результати як достовірні.

Найбільш істотні наукові та практичні результати викладені у висновках до кожного розділу дисертації. У роботі висвітлено та обґрунтовано положення, що є новими для юридичної науки, а також сформульовано рекомендації практичного характеру, які є розвитком попередніх досліджень відповідних питань.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Вовк М. З. Досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (історичний аспект) / М. З. Вовк // Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2011. – Вип. 1 (2). – С. 151–160.

2. Максимович Р. Л. Поняття віку суб'єкта злочину / Р. Л. Максимович, М. З. Вовк // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2012. – Вип. 3. – С. 136–146.

3. Вовк М. З. Стан дослідження питання віку особи в теорії кримінального права / М. З. Вовк // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – 2013. – Вип. 58. – С. 281–288.

4. Вовк М. З. Кримінально-правова характеристика віку особи в Постановах Пленуму Верховного Суду України / М. З. Вовк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. – 2014. – Вип. 27. – Т. 3. – С. 11–14.

5. Вовк М. З. Правовое значение возраста субъекта преступления при назначении наказания / М. З. Вовк // Актуальные проблемы российского права. – 2014. – № 11. – С. 2444–2451.

6. Вовк М. З. Досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність, як загальна ознака суб'єкта злочину за кримінальним законодавством держав СНД / М. З. Вовк // Порівняльне правознавство: філософські, історико-теоретичні та галузеві аспекти: матеріали II Всеукраїнського круглого столу. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 332–336.

7. Вовк М. З. Вік як ознака суб'єкта злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів) / М. З. Вовк // Новітні наукові дослідження держави і права – 2011: збірник наукових праць. – Т. 1 / за ред. С. В. Ківалова, В. О. Тулякова, О. В. Козаченка. – Миколаїв: Іліон, 2011. – С. 64–68.

8. Вовк М. З. До питання про поняття «вік суб'єкта злочину» / М. З. Вовк // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань і розчарувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму (23–24 вересня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 89–91.

9. Вовк М. З. Порівняльно-правовий аналіз віку потерпілого від злочину за законодавством деяких зарубіжних держав / М. З. Вовк // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей учасників Всеукраїнської наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (30 вересня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 33–37.

10. Вовк М. З. Максимальний вік спеціального суб'єкта деяких складів злочинів / М. З. Вовк // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (28 вересня 2012 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – С. 25–28.

11. Вовк М. З. Про підвищений мінімальний вік загального суб'єкта злочину / М. З. Вовк // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 жовтня 2012 р.). – Х.: Право, 2012. – С. 535–538.

12. Вовк М. З. Вік як загальна ознака суб'єкта злочину за кримінальним законодавством деяких європейських держав / М. З. Вовк // Забезпечення органами внутрішніх справ європейських стандартів прав людини у своїй діяльності: тези наукового практичного семінару (Львів, 7 грудня 2012 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – С. 92–96.

13. Вовк М. З. «Вікова» характеристика новонародженої дитини як потерпілого від злочину / М. З. Вовк // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (27 вересня 2013 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 33–36.

14. Вовк М. З. Малолітній вік особи як обставина, що обумовлює безпорадний стан потерпілої особи / М. З. Вовк // Проблеми правової реформи

та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (17 жовтня 2014 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – С. 50–54.

АНОТАЦІЯ

Вовк М. З. Кримінально-правова характеристика віку особи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2016.

Дисертація є науковим дослідженням кримінально-правової характеристики віку особи. Вивчено історичний та зарубіжний досвід регламентації віку суб'єкта складу злочину та віку потерпілого від злочину. Встановлено зміст та обсяг поняття суб'єкта складу злочину. Досліджено регламентацію віку суб'єкта складу злочину за чинним кримінальним законодавством України. Для встановлення мінімального віку суб'єкта складу злочину запропоновано використовувати єдиний підхід у 14 років. Проаналізовано мінімальний та максимальний вік спеціального суб'єкта складу злочину. Сформульовано правила щодо кваліфікації суспільно небезпечного діяння з урахуванням віку суб'єкта складу злочину.

Узагальнено позиції щодо виокремлення в кримінальному праві поняття «спеціальний потерпілий», що дозволило виділити вік як одну з його ознак. З'ясовано, що вік особи як ознака потерпілого описується за допомогою таких понять, як «новонароджена дитина», «дитина», «малолітній», «неповнолітній», «особа похилого віку». Розкрито зміст цих понять. Розглянуто кримінально-правове значення віку потерпілого від злочину.

Розроблені пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства України.

Ключові слова: вік, суб'єкт складу злочину, потерпілий від злочину, неповнолітній, малолітній, особа пенсійного віку, особа похилого віку.

АННОТАЦИЯ

Вовк М. З. Уголовно-правовая характеристика возраста человека. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел МВД Украины, Львов, 2016.

В диссертации проведена уголовно-правовая характеристика возраста человека. Обобщение теоретических наработок по вопросу возраста субъекта

преступления и возраста потерпевшего от преступления в уголовном праве позволило выделить вопросы, в отношении которых среди авторов существует единодушное мнение, положения, которые являются дискуссионными, и проблемы, которые вообще не рассматривались в литературе. Доказана необходимость проведения дальнейших научных исследований в данном направлении.

Изучена регламентация возраста субъекта преступления и возраста пострадавшего от преступления в памятниках отечественного уголовного законодательства и уголовном законодательстве отдельных зарубежных государств. Установлены определенные закономерности регламентации данного вопроса в основных исторических памятниках нашего государства. Указаны положительные аспекты зарубежного опыта в части регламентации возраста субъекта преступления и возраста потерпевшего от преступления.

Проанализированы высказанные в уголовно-правовой литературе точки зрения относительно определения понятия «возраст субъекта состава преступления». На основе исследования различных научных взглядов предложено собственное понимание этого понятия.

Исследована регламентация возраста субъекта преступления согласно действующему уголовному законодательству Украины. Это позволило установить определенные законодательные недостатки, пробелы и поддержать единый подход к установлению возраста субъекта преступления – 14 лет. Рассмотрены составы преступлений, общим субъектом которых может являться лицо при достижении 18-летнего возраста. Проанализирован минимальный и максимальный возраст специального субъекта состава преступления.

Рассмотрено уголовно-правовое значение возраста субъекта преступления при квалификации и назначении наказания. Сформулированы правила квалификации общественно опасных деяний с учетом возраста субъекта преступления. Исследованы случаи, в которых возраст субъекта преступления является обстоятельством, исключающим возможность применения определенных видов наказаний. Проанализированы несовершеннолетний, молодой и пожилой возраст субъекта преступления в качестве обстоятельства, смягчающего наказание. Приводятся аргументы в пользу дальнейшего существования в УК Украины в перечне обстоятельств, смягчающих наказание, такого обстоятельства, как несовершеннолетний возраст субъекта преступления. Доказано, что несовершеннолетний возраст всегда должен учитываться при назначении наказания как обстоятельство, смягчающее наказание. Раскрыто содержание понятий молодого и пожилого возраста субъекта преступления в качестве обстоятельств, смягчающих наказание.

Обобщены позиции относительно выделения в уголовном праве понятия «специальный потерпевший», что позволило выделить возраст как

один из его признаков. Установлено, что возраст лица в качестве признака потерпевшего описывается с помощью таких понятий, как «новорожденный ребенок», «ребенок», «малолетний», «несовершеннолетний», «лицо пожилого возраста». Раскрыто содержание этих понятий. Рассмотрено уголовно-правовое значение возраста потерпевшего от преступления.

Разработаны предложения по совершенствованию уголовного законодательства Украины.

Ключевые слова: возраст, субъект состава преступления, потерпевший от преступления, несовершеннолетний, малолетний, лицо пенсионного возраста, человек преклонного возраста.

SUMMARY

Vovk M. Z. The criminal-legal characteristic of the age of the person. – Manuscript rights reserved.

Thesis on scientific degree of Candidate of Legal Sciences on speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs of the MIA of Ukraine, Lviv, 2016.

The dissertation is a scientific research of the criminal-legal characteristic of the age of the person. Historical and international experience of regulating the age of the subject of corpus delicti and the age of the victim of the crime is studied. The content and the extent of the concept of the subject of corpus delicti are established. The age regulation of the subject of corpus delicti under the current criminal legislation of Ukraine is investigated. Applying a uniform approach to the age of 14 as the minimum age of the subject of corpus delicti is suggested. The minimum and the maximum age of the special subject of corpus delicti are analyzed. The rules of the qualification of a socially dangerous act taking into consideration the age of the subject of corpus delicti are settled.

Distinguishing the concept of «special victim» in criminal law is substantiated, that made it possible to recognize the age as one of its features. It is proved that the age of the person as a feature of the victim is described using such concepts as «newborn child», «child», «infant», «minor», «old-age person». The content of these concepts is revealed. The criminal-legal significance of the age of the victim of the crime is considered.

The proposals for the improvement of Ukrainian criminal legislation are elaborated.

Key words: age, subject of corpus delicti, victim of a crime, minor, infant, individual retirement, old-age person.

Підписано до друку 25.02.2016 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 19-16.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.